

František Xaver Živanský (1817-1874)

František Xaver Živanský byl Mendelův kolega v oboru šlechtění včel. Živanský rozvíjel v rámci Hospodářské společnosti činnost Včelařského spolku. Do Brna přišel jako lékař na penzi v roce 1860. Zpočátku ho zaujala práce v ovocnářské sekci, kde zdůrazňoval užitečnost chovu včel pro oplozování ovocných stromů a zemědělských plodin. Při vzniku Přírodokumného spolku se stal jeho zakládajícím členem stejně jako Mendel. Jeho výrazným úspěchem bylo konání evropského včelařského kongresu v Brně v roce 1865. Jeho předsedou byl František Cyril Napp, Mendelův nadřízený opat starobrněnského kláštera augustiniánů, který poskytl své klášterní prostory pro tuto akci. Mendel se tohoto včelařského kongresu zřejmě nezúčastnil, i když na jeho programu byla i problematika křížení včel a segregace rozdílných znaků v jejich potomstvu. Z hlediska rozmnožování včel byl významný přínos J. Dzierzona, který objasnil partenogenezi a dokázal, že se trubci líhnou z neoplozených vajíček. G. Dathe, který se kongresu zúčastnil, dělal pokusy s křížením světlé italské včely a domácími černými trubci. Obliba světlé včely vzbudila velkou poptávku na trhu, i když z hlediska snůšky medu nevykazovala zvláštní přednosti. Tzv. poitalštění domácí tmavé včely sledovalo především estetické hledisko. Živanský později cizí importy včel a jejich zavádění do domácích chovů hodnotil jako neužitečné. Konání evropského včelařského kongresu v září 1865 v Brně za Nappova předsednictví je zajímavé také z toho hlediska, že Mendel proslovil svou přednášku ve stejném roce. Nappův nezáměr o Mendelovu přednášku v roce 1865 bývá připisován Nappovu vysokému věku. Zřejmě byl tehdy v takové kondici, která mu nebránila přijmout roli předsedy evropského včelařského kongresu a dostát všem povinnostem s ním spojených. Nappova podpora Mendelovi v souvislosti se zveřejněním jeho objevu v roce 1865 by měla být vážena s větší opatrností.

Živanský získal Mendela pro členství ve Včelařském spolku v roce 1869. Mendel ho doprovázel na včelařský kongres do Kielu, kde se zastavili u známého včelařského výzkumníka Datheho, známého křížením včel. Jeho pokusy prokazovaly Mendelovu koncepci materiálních dědičných jednotek, které u potomstva vytvářejí různě kombinace. O slité dědičnosti, běžně přijímané u dědičnosti barev, Dathe nereferoval. Po svém návratu si Mendel nechal postavit zděný včelín a stebník v klášterní ovocné zahradě za kostelem na Starém Brně, který koncipoval jako prostorné výzkumné zařízení. V roce 1867 začal Živanský vydávat včelařský časopis, ve kterém Mendel často referoval o svých pokusech se včelami. V roce 1873 zveřejnil Živanský německy a česky „Krátký návod průmyslového včelařství pro údy moravského spolku včelařů“, který se stal nejpoužívanější příručkou evropských včelařů.

Pro řešení problematiky vývoje hybridů u včel bylo důležité vysvětlit vznik hybridů, stejně jak to Mendel experimentálně předvedl u hybridů rostlin. Za účelem kontrolovaného páření včelí královny si Mendel nechal zhotovit

speciální proletové klece, ve kterých měli ke královně přístup pouze vybraní trubci. Těmto pokusům se věnoval se svou tvrdošíjnou vytrvalostí i přesto, že jeho kolega Živanský v úspěch takového pokusu nevěřil. Mendel přičítal opakované selhání kontrolovaného páření včel v uzavřeném prostoru technickým nedostatkům svého zařízení nebo nevhodně zvolenému výběru pokusných jedinců. Včelař F. Kühne referoval o Mendelově oplodňáčku v časopisu Maďarská včela po své návštěvě u Mendela v roce 1879. Mendel Kühna informoval o svých pokusech za rok 1880 a popsal mu svá vylepšení pro rok 1881. Tento Mendelův pokus ho právem hodnotí jako badatele, který experimentoval s přenosem dědičnosti v rostlinné i živočišné říši. Definitivně byla problematika kontrolovaného oplození včelích matek vyřešena až v šedesátých letech 20. století výstavbou speciálních proletových hal

PhDr. Anna Matalová, Mendelianum